

บทวิจารณ์หนังสือ (BOOK REVIEW)
ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ
THE IMPORTANCE OF BUDDHISM AS A NATIONAL RELIGION

ผู้เขียน : สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)
ปีที่พิมพ์ : 2556
จำนวนหน้า : - หน้า
สำนักพิมพ์ : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ
ISBN : 974-8357-76-7

¹พระชาณูวิทย์ ธมมทีโป (พลชัย) และ ²พระมหามิตร รุติปญโญ

¹PhraChanwit Dhammathepo (pholchai) and ²Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

¹nbp 0897148741@gmail.com

Received : July 02, 2023; Revised: July 25, 2023; Accepted: August 21, 2023

¹นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

²รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

บทนำ

หนังสือ: ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ เขียนโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นหนังสือในโครงการบวชเรียนชุดนี้ ตัวก็ได้บุญ บุญคุณก็ได้ตอบแทนพ่อแม่ เพื่อถวายให้พระภิกษุสงฆ์ พระอาจารย์ พระภิกษুবวชใหม่ ตลอดจนสามเณรและผู้สนใจทั่วไป พิมพ์เป็นครั้งที่ 22 (1999:118) เป็นหนังสือที่ปลุกจิตสำนึกของชาวพุทธ พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ซึ่งไม่รังเกียจเด็ดฉันทไม่เบียดเบียนผู้นับถือศาสนาอื่นๆ พระพุทธศาสนาอาจแยกได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านที่เป็น ธรรมวินัย หมายถึง หลักการเดิมแท้ของพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและรักษาสืบทอดต่อกันมาด้วยการจารึกจดจำและสื่อสารอ้างอิงพระคัมภีร์เหล่านั้น และด้านที่เป็นวัฒนธรรม หมายถึง พระพุทธศาสนาอย่างคนไทยรู้เข้าใจ และประพฤติปฏิบัติสะสมสืบต่อกันมาที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทยแทรกซึมเข้าไปในชีวิตจิตใจ จนกลายเป็นอัตลักษณ์แห่งวิถีชีวิตของชาวพุทธ พระพุทธศาสนา จึงเป็นสมบัติล้ำค่าที่มอบให้แก่อารยธรรมของโลก อันแสดงถึงหลักการพัฒนาทางจิตใจและปัญญาที่จะใช้แก้ปัญหาของโลกปัจจุบันนี้ได้เป็นอย่างดี

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 11 บท ดังนี้

บทที่ 1 พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ว่าด้วยเรื่องในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาเดียวกัน และศาสนานั้นมีลักษณะการนับถือแบบไม่ผูกขาด ไม่รังเกียจเด็ดฉันทผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ ไม่แบ่งแยกพวกแยกหมู่ ย่อมเป็นการสมควรที่รัฐจะยอมรับให้เป็นที่ยอมรับที่ปรากฏชัดว่า ศาสนานั้นเป็นศาสนาประจำชาติ ดังเช่นในกรณีของพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทย

บทที่ 2 พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ว่าด้วยเรื่อง ประเพณีและพิธีการต่าง ๆ ในวงจรชีวิตของแต่ละบุคคลก็ดี ในวงจรเวลาหรือฤดูกาลของสังคมหรือชุมชนก็ดีล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตลอด

บทที่ 3 พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ว่าด้วยเรื่อง ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จึงเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนชาวไทยทั่วทั้งหมัด โดยก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในประชาคนส่วนใหญ่

บทที่ 4 พระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ช่วยดำรงรักษาเสรีภาพในการนับถือศาสนา ว่าด้วยเรื่อง การที่ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จึงเท่ากับเป็นการยกหลักการ

แห่งเสรีภาพในการนับถือศาสนาขึ้นมาสถาปนาไว้ ซึ่งเป็นฐานที่ช่วยค้ำจุนช่วยให้ไม่มีการเบียดเบียนกันทางศาสนา และเสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้ศาสนาต่างๆ ทั้งหลายดำรงอยู่และดำเนินกิจการกันไปได้ด้วยดีโดยสงบสุข

บทที่ 5 พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย ว่าด้วยเรื่อง ชาติไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมาโดยตลอด กิจการและเหตุการณ์สำคัญต่างๆ มากมายในบ้านเมือง เป็นเรื่องราวของพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับวัดวาอาราม หรือมีฉะนั้นก็ผสมผสานกับคติทางพระพุทธศาสนา

บทที่ 6 พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระเสรี ว่าด้วยเรื่อง การประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เป็นการดำเนินในแนวทางของความเป็นอิสระ และเพื่อความเป็นอิสระทุกขั้นตอน ดังจะเห็นได้ว่า ศรัทธาจะต้องมีปัญหาควบคุม และจะต้องนำไปสู่ปัญญา เพราะปัญญาทำให้พึ่งตนเองได้เป็นอิสระ

บทที่ 7 พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญ ที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย ว่าด้วยเรื่อง เอกลักษณ์ไทยที่ค่อนข้างเด่นชัดก็คือ ความมีน้ำใจเมตตาอย่างเป็นสากล ความรู้สึกผ่อนคลาย สบายๆ เรื่อยๆ ปลงใจได้ ไม่ชอบความรุนแรงและความรู้จักประสานประโยชน์ พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมให้เกิดเอกลักษณ์เหล่านี้

บทที่ 8 พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชาติไทย ว่าด้วยเรื่อง โบราณสถานและโบราณวัตถุทั้งหลาย เป็นมรดกและเป็นสมบัติที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติ

บทที่ 9 พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย ว่าด้วยเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นทั้งแกนนำ และเป็นส่วนเติมเต็มของการพัฒนา ช่วยให้การพัฒนาประเทศชาติดำเนินไปอย่างถูกต้องทิศทางและครบถ้วน

บทที่ 10 พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของคัมภีร์ที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมของโลก ว่าด้วยเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นสมบัติล้ำค่า อันแสดงหลักการพัฒนาทางจิตใจและสัมมาปัญญาที่จะใช้แก้ปัญหาของโลกปัจจุบันนี้ได้ดี

บทที่ 11 บทสรุป พระพุทธศาสนา อาจแยกได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านที่เป็น ธรรมวินัย หมายถึง หลักการเดิมแท้ๆ ล้วนๆ ของพระพุทธศาสนา ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน หรือทรงแสดงบัญญัติไว้ ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และรักษาสืบต่อกันมาด้วยการจารึกจดจำ และสื่อสารอ้างอิงพระคัมภีร์เหล่านั้น และด้านที่เป็นวัฒนธรรม หมายถึง พระพุทธศาสนาอย่างคนไทยรู้จักและประพฤติปฏิบัติสะสม สืบต่อกันมา จนแทรกซึมเข้าไปในชีวิตจิตใจกลายเป็นส่วนหนึ่งแห่งลักษณะนิสัยและความเป็นอยู่ ซึ่งปรากฏออกมาทางวิถีชีวิตของหมู่ชน (Phra Buddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 1-118)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่ พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ซึ่งไม่รังเกียจเด็ดฉันท้ ไม่เบียดเบียนผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ และเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยว่าด้วยเรื่อง ประเพณีและพิธีการต่างๆ พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชาติไทย ให้แก่ อารยธรรมของโลกและใช้แก้ปัญหาของโลกในปัจจุบันนี้ได้

เนื้อหาโดยย่อ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ผู้เขียนได้กล่าวถึง ในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่่นับถือศาสนาเดียวกัน และศาสนานั้นมีลักษณะการนับถือแบบไม่ผูกขาด ไม่รังเกียจเด็ดฉันท้ผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ ไม่แบ่งแยกพวกแยกหมู่ ย่อมเป็นการสมควรที่รัฐจะยอมรับให้เป็นที่ยอมรับว่าศาสนานั้น เป็นศาสนาประจำชาติ เช่น พระพุทธศาสนา ในการที่รัฐหรือสังคมจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์และปฏิบัติต่อศาสนาและองค์ประกอบของศาสนานั้นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในแง่ที่จะถือเอาประโยชน์จากศาสนาโดยชอบธรรมคือ การช่วยส่งเสริมสนับสนุนร่วมมือหรือเอื้ออำนวยโอกาสให้ศาสนาสามารถบำเพ็ญกิจหน้าที่ ทำให้ประชาชนเป็นคนดีมีศีลธรรมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น เป็นสังคม ที่มีสันติสุข ซึ่งเป็นจุดหมายร่วมกันทั้งการปกครองของรัฐและของศาสนา (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 13-15) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ **ศาสนาเปรียบเทียบ** ความว่า “พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิรูป เพราะเมื่อพุทธศาสนาได้เผยแผ่ในโลก ได้ก่อให้เกิดการปฏิรูปทั้งทางศาสนาและสังคม พุทธศาสนาประกาศตัวเป็นอเทวนิยมไม่ขึ้นตรงต่อพระเจ้าหรือพระพรหมองค์ใดเลย และสอนให้มนุษย์เลิกดูหมิ่นเหยียดหยามกันเพราะถือเรื่องวรรณะ เพราะเหตุชาติและวงศ์สกุล หลักสัจธรรมทางพุทธศาสนายังมีเป้าหมายคือ มุ่งแก้ไขความทุกข์ร้อนของสังคม นับตั้งแต่ส่วนบุคคล ครอบครัวยจนถึงโลกโดยส่วนรวม กฎหมายอย่างเดียวยังไม่เพียงพอสำหรับคุ้มครองและควบคุมพฤติกรรมของส่วนบุคคล ของครอบครัว ศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะรักษาบุคคล สังคม ให้ดำรงอยู่อย่างสันติสุข รวมทั้งที่จะให้บรรลุถึงความหวังที่จะพ้นทุกข์โดยประการทั้งปวงด้วย (คุณ โทชินธ์, 1994: 20)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่ นักปราชญ์ทั้งสองได้สะท้อนถึงสถานการณ์การปกครองของรัฐกับศาสนา ซึ่งจะต้องมีจุดหมายร่วมกันเพื่อความสงบสุขของสังคมและความสุขของประชาชน รัฐต้องให้การสนับสนุนกิจการของศาสนา อันเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่่นับถือ และเป็นศาสนาประจำชาติโดยชอบธรรม และรัฐต้องไม่รังเกียจกีดกันศาสนาอื่นของชนกลุ่มน้อยในประเทศนั้น และรัฐต้องทำให้ประชาชนเป็นคนดีมีศีลธรรมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิรูปทั้งทางศาสนาและสังคม หลักสัจธรรมทางพระพุทธศาสนามีเป้าหมายคือ

มุ่งแก้ไขความทุกข์ร้อนของสังคม นับตั้งแต่ส่วนบุคคล ครอบครัวจนถึงโลกโดยรวม ซึ่งจะต้องมีกฎหมายควบคู่ไปกับศาสนาด้วย จึงจะรักษาบุคคล และสังคมให้ดำรงอยู่อย่างสันติสุข อันเป็นประเด็นที่ผู้เขียนได้ชี้แนะแนวทางให้รัฐนำไปบริหาร เพื่อแก้ไขปัญหาเพื่อความสันติสุขของประเทศในเบื้องต้น

พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ประเพณีและพิธีการต่างๆ ในวงจรชีวิตของแต่ละบุคคลก็ดี ในวงจรเวลาหรือฤดูกาลของสังคมหรือชุมชนก็ดีล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ตั้งชื่อ โกนผมไฟ บวช แต่งงาน ทำบุญอายุ พิธีศพ เป็นต้น พิธีการเหล่านี้ เป็นเครื่องผูกพันและร้อยประสานรวมใจประชาชนทั่วทั้งถิ่น (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 19-20) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยความว่า ประเพณีสืบชะตาถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของล้านนาแต่โบราณมีผู้นิยมทำตั้งแต่ชาวบ้านทั่วไป กระทั่งบุคคลชั้นสูง พระสงฆ์ พระราชามหากษัตริย์ก็กระทำพิธีกรรมนี้ เพื่อความสุข ความเจริญ และสืบอายุให้ยืนยาวออกไป เป็นพิธีบำรุงขวัญ เสริมกำลังใจของตน สร้างสามัคคีแก่ชุมชนมีความรักโยงใยเพราะได้ร่วมพิธีกัน (Udom Cheaygeewong, 2002: 8)

ผู้ศึกษามีความเห็นเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองได้บรรยายโดยยกเอาเรื่องประเพณีและพิธีการต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นแก่นของวัฒนธรรมไทยอันเป็นรากฐานของวิถีชีวิตชุมชน ชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวงจรชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเฉพาะการทำบุญอายุ จะเห็นได้ว่า ความเชื่อของสังคมไทยที่มีต่อแนวคิดการทำบุญอายุหรือต่ออายุก็ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน เป็นความเชื่อที่ได้รับการผสมกับความเชื่ออื่นๆ จนกลายมาเป็นรูปแบบของความเชื่อ โดยคนไทยเชื่อต่อ ๆ กันมาว่า คนเราเกิดมาแล้วย่อมมีอุปัทวเหตุต่างกัน อันสืบเนื่องมาจากกรรม แต่กรรมดังกล่าวสามารถที่จะลดทอนหรือแก้ไขให้หายได้ด้วยการประกอบพิธีกรรมต่ออายุ ซึ่งมีชื่อเรียกพิธีกรรม เช่น ภาคเหนือเรียกว่า สืบชะตา ภาคกลางเรียก สืบชะตาอายุ ภาคอีสานเรียกว่า ต่ออายุหรือการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุ การที่ผู้เขียนได้หยิบยกเอาเรื่องประเพณีและพิธีการต่างๆ มานำเสนอในบทนี้ ทำให้ผู้อ่านได้ความรู้เรื่องการต่ออายุยังมีพิธีกรรมนี้จนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ผู้เขียนได้อธิบายถึง ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จึงเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนชาวไทยทั่วทั้งหมด โดยก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในคนส่วนใหญ่ มีไมตรีจิต มิตรภาพ และความมีน้ำใจที่แผ่ออกไปกว้างขวางทั่วผืนแผ่นดิน ยกตัวอย่าง ประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่มีศาสนาประจำชาติ ถ้าจะให้มีความสามัคคีก็ต้องยกนิกายใดนิกายหนึ่งขึ้นเป็นใหญ่ การมีศาสนาประจำชาติ ก็จะกลายเป็นการทำให้เกิดความไม่สามัคคี ในที่สุด สหรัฐอเมริกาก็หาทางออกได้ โดยยกเอาตัวศาสนาที่เป็นนามธรรมขึ้นสถาปนาเป็นหลักของชาติ ทำนองยกเป็นศาสนาประจำ

ชาติกลายเป็น one nation under God (ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประชาชาติอันหนึ่งอันเดียว ภายใต้องค์พระผู้เป็นเจ้า) (Phra Buddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 30-31) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ วิเคราะห์ศาสนาโลก ได้กล่าวถึง “อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อสังคมระดับบุคคล หรือระดับครอบครัว ศาสนามีความสำคัญในระดับปัจเจกเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลายความกลัว ความวิตกกังวลต่างๆ ลดทอนบรรเทาความทุกข์โศกได้ และเป็นเครื่องชี้นำทางชีวิต หรือมีที่พึ่งทางจิตใจ หากศาสนาไม่สามารถชี้นำ หรือเป็นที่พึ่งทางใจของคนในระดับปัจเจกบุคคลได้ ก็จะไม่มีความหมายหรือไร้ประโยชน์สุขต่อสังคมในระดับอื่นๆ ขึ้นไป เนื่องจากชาติบ้านเมืองคือที่รวมของปัจเจกบุคคล ฉะนั้น ในศาสนาบางศาสนา จึงเน้นการปฏิบัติธรรมเฉพาะบุคคลมากกว่าศาสนาอื่น ขณะที่บางศาสนาอาจมีพิธีกรรมต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะแก่จริตส่วนตัว และความทุกข์เฉพาะของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามทุกศาสนาจะเห็นพ้องกันตรงกันว่า ศาสนามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทางจิตใจของบุคคลเป็นอันดับแรก (พระครูจิตรธรรมธัช, 2017: 238)

ผู้ศึกษามีความเห็นที่เห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองได้เขียนปลุกจิตสำนึกของคนไทย ในเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาติ ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในบรรดาคนส่วนใหญ่ และได้ยกตัวอย่างเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีศาสนาประจำชาติ เมื่อยกนิยามหนึ่งขึ้นมา ก็จะเกิดแตกความสามัคคีกันขึ้น ในที่สุดก็หาทางออกได้ โดยยกเอาตัวศาสนาที่เป็นนามธรรม ขึ้นสถาปนาเป็นหลักของชาติ จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเน้นเรื่องความสามัคคีของคนในชาติเป็นหลัก เป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้อ่านมีพลังที่จะสร้างความสามัคคีในครอบครัวและมีผลต่อสังคมในที่สุด แต่สำหรับในประเทศไทยคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา จึงไม่มีปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อย ดังจะเห็นได้จากสื่อต่างๆ รัฐให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมศาสนาอื่น ๆ เท่าเทียมกับพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ช่วยดำรงรักษาเสรีภาพในการนับถือศาสนา ผู้เขียนกล่าวถึง ในสังคมไทยประวัติศาสตร์ของการนับถือพระพุทธศาสนาเสรีภาพทางศาสนา เป็นลักษณะของสังคมที่ถ่ายทอดกันมา สืบเนื่องจากหลักการของพระพุทธศาสนาที่เชิดชูเสรีภาพ ในการใช้ปัญญา โดยไม่มีการบังคับศรัทธา เพราะฉะนั้น ในประวัติของชนชาติไทย จึงไม่ต้องมีการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพในการนับถือศาสนา อย่างที่ได้เกิดขึ้นเป็นเรื่องรุนแรงมากในหลายประเทศ ในจดหมายเหตุการเดินทางของพระสังฆราชแห่งเบริชประมุขมิสซัง บาทหลวง ฌอง เดอ บูร์ช ได้บันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าจะมีประเทศใดในโลก ที่มีศาสนาอยู่มากมาย แต่ละศาสนาสามารถปฏิบัติพิธีการของตนได้อย่างเสรีเท่ากับประเทศสยาม”.... “ความคิดของชาวสยามที่ว่าทุกศาสนาดี ดังนั้น พวกจึงไม่แสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาอื่นใด หากศาสนานั้น ๆ สามารถยืนหยัดอยู่ได้ภายในกฎหมายของรัฐ” และฌอง แบปติสต์ ปาลเลอกัวซ์ เขียนไว้ว่า “นับแต่โบราณกาล

ผู้ปกครองของไทยมีความสนใจในศาสนา (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 33-36) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาคม ความว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่มาช้านาน ซึ่งหากพิจารณาแล้วหลักศาสนา ไม่ว่าจะเป็ศาสนาใดก็มักมีหลักคำสอนที่ยึดโยงกับสิทธิมนุษยชน เพราะทุกศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมื่อมนุษย์เริ่มเรียนรู้ธรรมชาติน่ามากขึ้นและเกิดเป็นศาสนาที่มีเหตุผลเข้ามาเป็นแบบแผน และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ความเชื่อศรัทธาในกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ของแต่ละศาสนาก็กลายมาเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่ทำสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ดังนั้น ศาสนาทุกศาสนาจะเป็นที่พึ่งทางใจของมนุษย์ มีหลักธรรมคำสอนที่มุ่งหมายสั่งสอนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม มีเหตุผล และศรัทธาในความถูกต้อง (อมรา พงศาพิชญ์, 1999: 9)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่ นักปราชญ์ทั้งสองท่านที่มีความคิดสอดคล้องคงเป็นเพราะว่าพระพุทโธศาจารย์ท่านนักปราชญ์ทางศาสนาเป็นมีความเชี่ยวชาญในหลักการทางศาสนา ในขณะที่เดียวกัน อมรา พงศาพิชญ์เป็นวิชาการศาสนามีความสนใจในเรื่องศาสนา นี้จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่นักปราชญ์ทั้งสองมีมุมมองที่สอดคล้องกัน

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย นักปราชญ์ทั้งสองได้อธิบายถึง ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อันเป็นความหมายที่แสดงโดยสีทั้งสามของธงไตรรงค์ ซึ่งเป็นธงชาติของไทย โดยเฉพาะ ศาสน์หรือศาสนานั้น ย่อมหมายถึง พระพุทธศาสนา บทพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงกำหนด สีงแต่ละสีเป็นสัญลักษณ์ของสถาบันทั้งสาม สีขาว เปรียบถึงพระพุทธศาสนา สีแดง เปรียบถึงชาติและสีน้ำเงิน เปรียบถึงพระมหากษัตริย์ ความว่า....“ขาว คือ บริสุทธิศรีสวัสดิ์ หมายถึงพระไตรรัตน์ และธรรมะคัมภีร์ไทย แดง คือ โลहितเรไรซ์ ซึ่งยอมสละได้ เพื่อรักษาชาติศาสนา น้ำเงิน คือ สีโสภณ อันจอมประชา ๓ โปรตเป็นของส่วนองค์ จักริวเป็นทิวไตรรงค์ จึงเป็นสีธง ที่รักแห่งเราชาวไทย”...สัญลักษณ์ของธงไตรรงค์นี้ เมื่อขยายความออกไป ย่อมได้ความหมายในส่วนของพระพุทธศาสนาว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ พระพุทธ

ศาสนาเป็นศาสนาประจำพระมหากษัตริย์ไทย...แม้แต่การศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็ถือว่าเป็นภารกิจของรัฐ ซึ่งรัฐบาลจะต้องเอาใจใส่ดูแลเพราะวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทยมาแต่โบราณ ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ใน “อธิบายเรื่องการสอบพระปริยัติธรรมว่า “การสอบพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร นับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่งด้วยอยู่ในพระราชกิจของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นพุทธศาสนูปถัมภก (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 51-58) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา ความว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรกับความเป็นพุทธศาสนูปถัมภก ทรงสืบสานพระราชกรณียาณวัตรในการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์และ

คณะสงฆ์สืบต่อจากสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าในอดีตทุกสมัย การอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์และคณะสงฆ์ พระองค์ทรงปฏิบัติโดยทั่วถึงทั้งพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย หรือทั้งพระสงฆ์ฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระ สิ่งสำคัญประการแรกในการอุปถัมภ์พระสงฆ์และคณะสงฆ์ คือ การพระราชทานสมณศักดิ์ อันเป็นสัญลักษณ์ของการทรงยกย่องพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ประพฤติธรรมวินัยเคร่งครัด มีศีลาจารวัตรอันงาม และมีคุณูปการแก่พระพุทธศาสนา การพิจารณาสถาปนาสมณศักดิ์เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งพระองค์ได้ทรงวางบรรทัดฐานเรื่องระบบอาวุโสทางสมณศักดิ์ ในการพิจารณาลำดับก่อนหลังของพระราชาคณะทุกลำดับชั้น ปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์เจริญในสมณศักดิ์ก็คือ “พระราชศรัทธาส่วนพระองค์” ซึ่งมาจากเหตุปัจจัยหลัก 2 สาเหตุ คือ การที่พระสงฆ์รูปนั้นเป็นครูภูมิฐานียบุคคลแห่งองค์พระมหากษัตริย์ และการที่พระสงฆ์รูปนั้นเป็นพระภิกษุที่พระมหากษัตริย์ทรงยกย่องในความรู้ความสามารถ (ตินาร์ บุญธรรม, 2012: 245-247)

ผู้ศึกษามีความเห็น ว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านที่มีความคิดสอดคล้องกัน คงเป็นเพราะว่า พระพุทธโฆสจารย์ท่านนักปราชญ์ทางศาสนาได้ให้ความหมายของชงไตรรงค์ และ นักวิชาการตินาร์ บุญธรรมได้เห็นตรงกันว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์จะอยู่คู่คนไทย มุมมองของนักปราชญ์ทั้งสองท่านตรงกัน

พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระผู้เขียนได้อธิบาย คำเรียกชื่อประเทศและคนไทยนั้น รู้จักกันทั่วไปมี 2 อย่าง คือ ไทย กับสยาม คำว่า “สยาม” ชื่อเรียกประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น ประเทศไทย และอธิบายคำว่า ไทย อาจจะเป็นคำเดียวกับ “ไท” แปลว่า เป็นใหญ่ในตัว คือเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อคนอื่น เป็นไทแก่ตัว ซึ่งก็ตรงกับมีอิสรภาพหรือเป็นอิสระนั่นเอง...คำว่า นิพพาน กับ อิสสระ หรือ อิสรภาพ ที่แปลว่า ความเป็นอิสระ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบความหมายของคำ และกล่าวถึงพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งอิสรเสรีภาพ จุดหมายสูงสุดเรียกว่า “วิมุตติ” แปลว่า ความหลุดพ้น ความปลอดพ้นจากสิ่งผูกมัดบีบคั้นครอบงำจำกัดขัดข้องไม่ต้องขึ้นต่ออะไรหรือต่อใครๆ ได้แก่ ความเป็นอิสระ นิพพานซึ่งเป็นบรมธรรม คือ ธรรมสูงสุด สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยผู้รักความเป็นอิสระและเป็นเครื่องสนับสนุนให้คนไทยดำรงรักษาคุณลักษณะนั้นไว้ได้อย่างหนักแน่นชัดเจนตลอดมา (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 64-66) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ มิลินทปัญหาคบพิสตาร ดังข้อความที่ว่า “นิพพานเป็นสุขโดยส่วนเดียว ไม่เจือทุกข์ ก็แต่ชนเหล่าใดแสวงหานิพพานนั้น ชนเหล่านั้นต้องยังกายและจิตให้ระส่ำระสาย ต้องระงับการยืน การเดิน การนั่ง การนอน และอาหาร ต้องปราบปรามความง่วงเหงา ต้องให้อายตนะลำบาก ต้องสละกายและชีวิต ต้องแสวงหานิพพานด้วยทุกข์แล้วยอมสวายนิพพานอันเป็นสุขส่วนตัว ดุจพระราชาทิ้งหลาย กำจัดปัจจามิตรเสียได้แล้วสวายุสุขในราชสมบัติ ฉะนั้น

กล่าวถึงพระพุทธรูปของไทยนั้นได้อธิพลจากพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามรัฐสมัย เช่น พระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ ลักษณะของการสร้างพุทธรูปส่วนใหญ่รับอิทธิพลมาจากศิลปะสุโขทัยและศิลปะอยุธยา ต่อมาในช่วงปลายสมัยรัตนโกสินทร์ ก็ได้รับอิทธิพลศิลปะตะวันตกเข้ามา ส่วนใหญ่แล้วศิลปะตะวันตกมักจะมีอิทธิพลต่อศิลปะไทย ในด้านสถาปัตยกรรมเสียส่วนใหญ่ เช่น พระอุโบสถ พระวิหาร เมรุ กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น (พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถร), 1990: 24)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองได้เขียนปลูกเร้าให้ชาวไทยได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุทั้งหลายอันเป็นมรดกและเป็นสมบัติที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติ รวมถึงเอกลักษณ์ที่เป็นศิลปะไทย ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ทั้งหลาย และวรรณกรรมพื้นบ้านตลอดจนดนตรีประเภทต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธรูปศาสนา ที่ท่านทั้งสองได้มองอย่างนี้คงเป็นเพราะว่าไทยวิถีได้นำหลักคำสอนทางพระพุทธรูปศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตนั่นเอง

พระพุทธรูปศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย คำสอนของพระพุทธเจ้าในแนวทางการพัฒนาคน สอนให้พัฒนาให้ครบ ทั้ง 4 ด้าน เรียกว่า ภาวนา 4 คือ 1) กายภาวนา 2) ศิลภาวนา 3) จิตภาวนาคือ คุณภาพทางจิต สมรรถภาพจิต สุขภาพจิต 4) ปัญญาภาวนา แปลว่า พัฒนาปัญญา คือ พัฒนาคำรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง... (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 85, 90) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือของพระธรรมกิตติวงศ์ พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์อธิบายศัพท์ และแปลความหมายคำวัดที่ชาวพุทธควรรู้ ภาวนา หมายถึง การทำจิตใจให้สงบ และทำปัญญาให้เกิดขึ้น ด้วยการฝึกฝนอบรมจิตไปตามแบบที่ท่านกำหนดไว้ ซึ่งเรียกชื่อไปต่าง ๆ เช่น การบำเพ็ญกรรมฐาน การทำสมาธิ การเจริญภาวนา แบ่งไว้ 2 แบบใหญ่ ๆ คือ สมถภาวนา การอบรมใจให้สงบ เรียกว่า จิตตภาวนา และวิปัสสนาภาวนา การอบรมปัญญาให้เกิดขึ้น เรียกว่า ปัญญาภาวนา (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2008: 723)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านอธิบายการภาวนาว่าเป็นการพัฒนานั้นคงเป็นเพราะว่า หลักภาวนานั้นเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อให้ผลทั้ง ๔ ด้านไม่ว่าจะเป็น พฤติกรรม ความเป็นผู้มีใจหนักแน่น การตระหนักรู้สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการพัฒนาให้มีในตนเป็นพื้นฐาน ท่านสองท่านคงมองไปในตัวตนของบุคคลก่อนและค่อยขยายไปสู่สังคม บุคคลรอบข้าง แสดงให้เห็นว่าทั้งสองท่านชี้ให้เห็นว่าการพัฒนามุ่งความสำเร็จประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ผู้อื่นด้วย ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายทางพระพุทธรูปศาสนา ถึงแม้ว่าปัจจุบันมีวิธีการสอนและการปฏิบัติที่แตกต่างกันแต่ก็ยังมีมุ่งประโยชน์ตนและสังคมเหมือนเดิม

องค์ความรู้: พระพุทธรูปศาสนาเป็นฐานะสำคัญของสังคม ผู้เขียนได้อธิบายเปรียบเทียบกับความคิดเห็นที่แตกต่างของคนในสังคม โดยนำสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาร้อยเรียงเป็นตัวอักษร

เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจ เป็นการอธิบายที่มีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมและเน้นไปถึงการปฏิบัติให้ถูกทางในแบบจารีตประเพณี อีกทั้งเป็นหนังสือที่ปลูกจิตสำนึกของคนไทยให้รักษาความสามัคคี มีการดำเนินชีวิตด้วยเหตุและผลหรือปัจจัยในการพัฒนาตนเอง ซึ่งแนวทางในการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย

บทสรุป

จุดเด่นของหนังสือ ผู้เขียนได้เน้นเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญ อธิบายประเด็นสำคัญที่ผู้อ่านจะต้องทำความเข้าใจ เช่น พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทยพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระเสรี การเขียนโดยสอดแทรกหลักธรรมในประเด็นหลัก ๆ ของแต่ละบทสามารถอ่านเข้าใจได้โดยง่าย การยกพุทธภาษิตโดยเขียนเป็นภาษาบาลี พร้อมคำแปลทำให้ผู้อ่านเข้าใจในความหมายและสามารถนำไปปฏิบัติได้ การเขียนในเชิงวิเคราะห์ การยกประเด็น หรือชื่อเรื่องแต่ละบทดึงดูดความสนใจมาก ในส่วนเนื้อหาที่เป็นการบรรยาย การขยายความที่ไม่ใช่เนื้อหาหลักของแต่ละบทนั้น ผู้เขียนได้ตีความในแต่ละหัวข้อพร้อมการยกตัวอย่างประกอบในแต่ละบทได้ดี บรรยายให้เห็นรูปธรรมอย่างชัดเจน การสรุปประเด็นของแต่ละบทในตอนท้ายให้เข้าใจในภาพรวมการอ้างอิงหนังสือที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้อ่านสามารถสืบค้นหาความรู้เพิ่มเติมได้ต่อไป

จุดที่ควรพิจารณา ผู้ศึกษาขอเสนอความคิดเห็นในประเด็น ควรเพิ่มภาพประกอบเพื่อเพิ่มอรรถรสในการอ่าน และเพิ่มโอวาทของผู้อ่านที่มีความสัมพันธ์กับแต่ละบทมาเกริ่นนำก่อนเข้าเนื้อหา จะทำให้ผู้อ่านติดตามเนื้อหาในแต่ละบทต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Thai Tipitaka*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

คุณ โทชน์. (1994). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ตินาร์ บุญธรรม. (2012). *พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

พระครูจิตรธรรมธัช. (2017). *วิเคราะห์ศาสนาโลก*. ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2008). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์อธิบายศัพท์ และ แปลความหมายคำวัดที่ชาวพุทธควรรู้*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบัน บัณฑิตธรรม.

พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถร). (1990). *ตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆ*. กรุงเทพฯ: โครงการ มูลนิธิหอไตร.

ระวี ภาวิไล. (1985). *หัวใจของศาสนาพุทธ*. ธรรมสถาน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2018). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะ ศาสนาประจำชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ: บริษัท ทำทรายกนก (1999) จำกัด.

หอสมุดแห่งชาติ. (1968). *มิลินทปัญหาฉบับพิสดาร*. พิมพ์ครั้งที่ 5. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ.

อมรา พงศาพิชญ์. (1999). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทใน ประชาคม*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2512). *สัมมัตตธาน* 4. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.